

УДК 330.322:631.11

*В.П. ГАЛУШКО, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент
НААН, завідувач кафедри світового сільського господарства та
зовнішньоекономічної діяльності
О.А. КОВТУН, А.Д. ОСТАПЧУК, кандидати економічних наук, доценти
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Методологічні підходи до визначення ефективності залучення інвестицій в агроформуваннях

Постановка проблеми. Перехід економіки України до ринкових відносин корінним чином змінив погляди як науковців, так і практиків на розвиток економічних процесів та їх оцінку з погляду ефективності виробництва. Зокрема, без глибокого аналітичного обґрунтування були перенесені зарубіжні методики визначення економічної ефективності, прийняття рішень в умовах ризику й невизначеності, системи менеджменту тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення ефективності залучення інвестицій в агропромисловому виробництві розглядаються в роботах В. Андрійчука [1], І. Бланка [2], Л. Гітмана [5], М. Дем'яненка [6], П. Саблука [8], М. Кісіля [7], М. Ях'яєва [10] та ін. Неоднозначність поглядів на методологію розрахунків було обґрунтовано в публікаціях [4] і [3]. Але без глибокого аналізу запозичених методологій під висловом «загальновідома» або «загальноприйнята» формула, ці методики ввійшли в підручники та посібники для підготовки фахівців в університетах і коледжах України.

Мета статті – продовження розгляду методології оцінки ефективності економічних процесів в аграрному виробництві, оскільки ринкові відносини корінним чином переорієнтували практиків сільськогосподарського напрямку в бік прибутковості й швидкої віддачі вкладених коштів.

Виклад основних результатів дослідження. Практика сільськогосподарського виробництва поставила перед науковцями вимогу перегляду показників економічної ефективності виробництва, оскільки до грошових вкладень додається земля як об'єкт її використання та надходження прибутків. Тому такі показники, як рівень рентабельності виробництва, валовий внутрішній продукт, валовий дохід в умовах ринкової економіки не є важливими й об'єктивними. Адже оцінена валова продукція в порівняльних або діючих цінах ще не є показником ефективного господарювання. В умовах ринкової економіки вироблена продукція повинна бути конкурентоспроможною та ліквідною. Те саме стосується і валового доходу. Рівень рентабельності як об'єктивний показник може бути порівнянний лише за умов однакових витрат, наприклад, на 1 га або на 1 гол. тварин.

Таким чином, практика господарювання в умовах ринкових відносин вимагає перегляду методології оцінки економічних процесів, зокрема в аграрній сфері, де на відміну від інших галузей економіки земля є одним з основних факторів вкладення коштів із метою одержання прибутку. Це, насамперед, стосується вибору стратегії ведення сільськогосподарського виробництва, визначення пріоритетності напрямів господарювання. В рослинництві такими напрямками є вибір культур, вирощування яких дає можливість одержати максимальну віддачу від вкладених коштів. Емпірична оцінка таких показ-

ників доводить, що найвагомішими з них є розмір витрат на 1 га або на 1 гол. тварин,

ціна реалізації та прибуток на 1 га або на 1 гол. тварин (табл.1).

1. Система показників для визначення пріоритетності сільськогосподарського виробництва в умовах ринкових відносин

Показник	Пріоритетність		
	висока	середня	задовільна
Рівноважна врожайність		+	
Розмір витрат на 1 га, на 1 гол. худоби	+		
Виробництво валової продукції на 1 га, на 1 гол. худоби			+
Розмір поточних витрат на 1 грн валової продукції		+	
Розмір валового доходу на 1 га, на 1 гол. худоби		+	
Розмір валового доходу на 1 люд.-год, на 1 середньорічного працівника		+	
Рівень рентабельності			+
Ціна реалізації	+		
Прибуток на 1 га, на 1 гол. худоби	+		
Ліквідність	+		

Джерело: Власні розробки авторів.

Враховуючи показник прибутковості 1 га ріллі й визначення пріоритетності вирощування окремо взятої культури порівняно з іншою, важливим є розрахунок ефективності вирощування конкуруючих культур. Тоді формула для розрахунків рівноважної врожайності конкуруючої культури (competing crop-CTC) матиме вигляд:

$$Y_{\text{ВЕР_CTC}} = Y_{\text{CTC}} + \frac{I_{\text{CRTC}} - I_{\text{CTC}}}{P_{\text{CTC}}}, \quad (1)$$

де $Y_{\text{ВЕР_CTC}}$ – рівноважна врожайність конкуруючої культури (CompeTing Crop - CTC), ц/га;

Y_{CTC} – фактична (планова) врожайність конкуруючої культури, ц/га;

I_{CRTC} – прибуток з 1 га порівнюваної стратегічної культури (CompaRaTive Crop-CRTC), грн/га;

I_{CTC} – прибуток з 1 га конкуруючої культури, грн/га;

P_{CTC} – ціна реалізації конкуруючої культури, грн/ц.

Таким чином, показниками можуть бути [1, 2]:

рівноважна врожайність;

ціна реалізації;

витрати (інвестиції) на виробництво продукції.

Розрахунки за формулою (1) дають можливість дати відповідь на запитання «якого врожаю повинна досягти конкуруюча культура, щоб її прибуток з 1 га відповідав при-

бутку порівнюваної культури?». При цьому зазначимо, що розрахункові показники можуть бути як фактичні, так і планові.

Але розглянута методика не враховує витрати на вирощування сільськогосподарських культур, тому застосування її на практиці може бути доцільним при повному фінансово-кредитному забезпеченні агроформувань. При обмеженому фінансово-кредитному забезпеченні розглянуту методику [3, 4] варто доповнити фактором витрат на виробництво продукції, а економічні показники скоригувати відповідно до кон'юнктури факторів, що впливають на витрати при вирощуванні окремих культур.

З цією метою нами була обґрунтована методика розрахунку вкладення інвестицій (витрат) на вирощування окремих культур, яка дає можливість порівняти ефективність залучення інвестицій у виробництво продукції рослинництва.

Методологія розрахунків передбачає наступні припущення:

$$COST_{\text{CRTC}} - COST_{\text{CTC}} + I_{\text{CTC}} = I_{\text{CRTC}}, \quad (2)$$

де $COST_{\text{CRTC}}$ – витрати на вирощування 1 га порівнюваної культури, грн;

$COST_{\text{CTC}}$ – витрати на вирощування 1 га конкуруючої культури, грн;

I_{CTC} – прибуток з 1 га конкуруючої культури, грн;

I_{CRTC} – прибуток з 1 га порівнюваної культури, грн.

Достовірність формули (2) підтверджується тим, що при $COST_{CRTC} = COST_{CTC}$ прибутки будуть рівні: $I_{CTC} = I_{CRTC}$.

При $COST_{CRTC} > COST_{CTC}$ рівняння матиме вигляд:

$$COST_{CRTC} = COST_{CTC} + \alpha_{CRTC}, \quad (3)$$

де α_{CRTC} - перевищення витрат порівнюваної культури над конкуруючою.

Тоді: $\alpha_{CRTC} + I_{CTC} = I_{CRTC}$, звідки $I_{CTC} = I_{CRTC} - \alpha_{CRTC}$.

Таким чином,

$$\alpha_{CRTC} = I_{CRTC} - I_{CTC}. \quad (4)$$

Проводячи розрахунки прибутковості конкуруючих культур, маємо:

$$I_{CTC} = Y_{CTC} \cdot P_{CTC} - COST_{CTC}, \quad (5)$$

де Y_{CTC} - урожайність конкуруючої культури, т/га;

P_{CTC} - ціна реалізації (закупівельна) конкуруючої культури, грн/т (або євро/т, дол/т).

Підставляючи значення формули (3) в рівняння (1) маємо:

$$COST_{CRTC} - COST_{CTC} + (Y_{CTC} \cdot P_{CTC} - COST_{CTC}) = I_{CRTC}. \quad (6)$$

Звідси розрахуємо $COST_{CTC}$ - рівноважні витрати конкуруючої культури по відношенню до прибутковості порівнюваної культури:

$$COST_{CTC} = \frac{Y_{CTC} \cdot P_{CTC} + COST_{CRTC} - I_{CRTC}}{2}. \quad (7)$$

Поглиблюючи розрахунки формули (7) аналогічно формулі (5), маємо:

$$COST_{CRTC} = Y_{CRTC} \cdot P_{CRTC} - I_{CRTC}, \quad (8)$$

де Y_{CRTC} - урожайність порівнюваної культури, т/га;

P_{CRTC} - ціна реалізації (закупівельна) порівнюваної культури, грн/т (або євро/т, дол/т).

Підставляючи значення формули (8) у формулу (7), одержимо удосконалену формулу розрахунку порівняльних витрат конкуруючої культури:

формулу розрахунку порівняльних витрат конкуруючої культури:

$$COST_{CTC} = \frac{Y_{CTC} \cdot P_{CTC} + Y_{CRTC} \cdot P_{CRTC} - 2 \cdot I_{CRTC}}{2}. \quad (9)$$

Як видно з формули (9), для розрахунку витрат конкуруючої культури $COST_{CTC}$ по відношенню до прибутковості порівнюваної

культури I_{CRTC} задіяні такі показники: урожайність; ціна реалізації (закупівельна); витрати на виробництво продукції порівнюваних культур.

Запропонована методика перевірена на матеріалах розрахунку ефективності залучення інвестицій в агроформуваннях Лісостепу для вирощування культур: кукурудза, соя, цукрові буряки порівняно із пшеницею (табл.2).

$$COST_{CTC(CORN)} = \frac{7,5 \cdot 200 + 5,2 \cdot 210 - 2 \cdot 344}{2} = 952 \text{ USD/га} \quad - \text{ куку-}$$

рудза;

$$COST_{CTC(SOYA)} = \frac{2,3 \cdot 440 + 5,2 \cdot 210 - 2 \cdot 344}{2} = 708 \text{ USD/га} \quad - \text{ соя;}$$

$$COST_{CTC(SBEET)} = \frac{4,5 \cdot 51 + 5,2 \cdot 210 - 2 \cdot 344}{2} = 1349 \text{ USD/га} \quad - \text{ цук-}$$

рові буряки,

де $COST_{CTC(CORN)}$ - порівняльні витрати для вирощування кукурудзи, USD/га;

$COST_{CTC(SOYA)}$ - порівняльні витрати для вирощування сої, USD/га;

$COST_{CTC(SBEET)}$ - порівняльні витрати для вирощування цукрових буряків, USD/га.

Зведені розрахунки представлені в таблиці 2, з якої видно, що найбільш вигідною культурою при залученні інвестицій порівняно з витратами та прибутковістю пшениці є вирощування сої. Вирощування кукурудзи та цукрових буряків при існуючих технологіях та цінній ситуації є менш вигідним.

2. Визначення ефективності залучення інвестицій в агроформуваннях Лісостепу

Культура	Фактичні показники (2011 р.)				Розрахункові показники за формулою (9)		
	Урожайність, т/га	Ціна реалізації, USD/т	Витрати, USD/га	Прибуток, USD/га	Витрати, USD/га	Прибуток, USD/га	Відхилення (6)-(4)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Порівнювана культура							
Пшениця	5,2	210	748	344			
Конкуруюча культура							
Кукурудза	7,5	200	1129	371	952	548	-177
Соя	2,3	440	706	306	708	304	+2
Цукрові буряки	45	51	1699	596	1349	946	-350

Джерело: Розраховано авторами на основі фінансової звітності агроформувань зони Лісостепу.

Висновки. Запропонована та науково обґрунтована методологія визначення пріоритетності вирощування конкуруючих культур дає можливість визначити кількісні параметри конкурентоспроможності культур з урахуванням прибутковості вирощування та витрат на їхнє виробництво. Такі параметри

дають можливість науково обґрунтувати стратегію ведення підприємницької діяльності залежно від фінансово-кредитного забезпечення агроформувань, враховуючи високий й обмежений рівень ресурсного забезпечення технологічних процесів у галузі рослинництва.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підруч. — 2-ге вид., доп. і переробл. / В. Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками / И.А. Бланк. — К.: Ника-Центр, 2005. — 600с.
3. Галушко В.П. Методологічні підходи до визначення пріоритетності вирощування конкуруючих культур / В.П. Галушко, Ю.Л. Марцишевська, В.М. Науменко // Економіка АПК. — 2010. — № 2. — С. 21-25.
4. Галушко В.П. Точка безбитковості: теоретичні погляди на методологію розрахунків / В.П. Галушко // Економіка АПК. — 2006. — №10. — с.144.
5. Гитман Л.Дж. Основы инвестирования. Fundamentals of Investing Учебник / Л.Дж. Гитман, М.Д. Джонк. — М.: Дело, 1997. — 1008 с.
6. Дем'яненко М.Я. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств України: теорія і практика: монографія / М.Я. Дем'яненко, О.І. Зуєва. — К.: ННЦ ІАЕ, 2010. — 190 с.
7. Кісіль М.І. Стан і перспективи інвестиційного забезпечення розвитку аграрної сфери Київської області / М.І. Кісіль — К.: ННЦ ІАЕ, 2012. — 94 с.
8. Саблук П.Т. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська. — ННЦ ІАЕ, 2012. — 46 с.
9. Технологічні карти та витрати на вирощування сільськогосподарських культур з різним ресурсним забезпеченням; за ред. Д.І. Мазоренка, Г.Є. Мазнева. — Х.: ХНТУСГ, 2006. — 726 с.
10. Яхьяев М.А. Финансы АПК : механизмы оздоровления: учеб. пособие / М.А. Яхьяев. — М.: Экономика, 1998. — 200 с.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2013 р.

*

УДК 657.1

В.Б. МОССАКОВСЬКИЙ, доктор економічних наук
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Облік трансакційних витрат

Постановка проблеми. Все більше вчених економістів і науковців звертають увагу на те, що залучення іноземних інвестицій в Україні не відбувається. Скоріше спостерігається протилежна картина, коли вилучається капітал із країни, тому що власники коштів, виведених через офшорні зони, купують іноземні підприємства, а акції товариств України, які продаються на біржах Європи й світу, купуються слабо. Причиною цього, на нашу думку, є необґрунтованість економічної політики та система відносин,

що склалася всередині країни. Все це заслуговує вивчення.

Лауреат Нобелівської премії з економіки за 1991 рік Р. Коуз, якого вважають родоначальником поняття трансакційних витрат, необхідність їх пояснював так: «щоб здійснити ринкову трансакцію, необхідно визначити: з ким бажано укласти угоду, сповістити тих, із ким бажать її укласти й на яких умовах, провести попередні переговори, підготувати контракт, зібрати відомості, щоб упевнитися в тому, що умови контракту виконуються, і так далі» [1, с. 6-7]. К. Долман наступним чином підкреслив поняття

© В.Б. Моссаковський, 2013